

**Opvoedingsondersteuning aan gezinnen
met jonge kinderen door vrijwilligsters**

**Succesvolle werkwijzen binnen
*Moeders Informeren Moeders (MIM)***

Nederlands
Jeugd
instituut

Opvoedingsondersteuning aan gezinnen met jonge kinderen door vrijwilligsters

Succesvolle werkwijzen binnen *Moeders Informeren Moeders* (MIM)

Nederlands Jeugdinstituut
Utrecht, 2012

© 2012 Nederlands Jeugdinstituut

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Deze publicatie werd mogelijk gemaakt door subsidie van ZonMw, programma Vrijwillige Inzet voor en door jeugd en gezin.

Auteurs

Mariska de Baat

Klaas Kooijman

Met medewerking van

- MIM-coördinatoren: Henriëtte Bax en Nelleke Keijzer (Icare West-Veluwe), Marijke Koppelaar (Careyn locatie Dordrecht), Marijke van der Loo (Careyn locatie Breda), Gerdi Lusthusz en Petra Witterland (GGD Twente), Ineke de Nijs en Ilse van Berkel (Humanitas 's-Hertogenbosch), Marianne Schipper (CJG Rijnmond), Joke Mol, Hasmiek Nazari en Betty Soeterboek (Jong Florence Den Haag), Juliet Schreuder (HVD Groningen), Anneke Zuidema, Ilona Hoekstra en Gerlien Telkamp en Jacqueline Draaijer (Zorggroep Oude en Nieuwe Land)
- Vrijwilligsters en moeders die hebben meegewerkt aan de interviews

Foto

Pagina 2: Inferis

Nederlands Jeugdinstituut

Catharijnesingel 47

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

Telefoon (030) 230 63 44

Website www.nji.nl en www.moedersinformeremoeders.nl

E-mail info@nji.nl

Inhoud

Inleiding	5
Doelstelling.....	5
Werkwijze.....	6
Opbouw.....	6
1. Eigen kracht voorop	7
Hoe gebeurt dit binnen MIM?.....	7
Wat levert het op?	8
Tips voor coördinatoren	9
2. Allochtone gezinnen en vrijwilligsters doen mee	10
Hoe gebeurt dit binnen MIM?.....	10
Wat levert het op?	11
Tips voor coördinatoren	12
3. Samenwerking met andere programma's: samen sta je sterker	13
Hoe gebeurt dit binnen MIM?.....	13
Wat levert het op?	15
Tips voor coördinatoren	16
4. Flexibel waar nodig	17
Hoe gebeurt dit binnen MIM?.....	17
Wat levert het op?	17
Tips voor coördinatoren	18
5. Ontmoetingsgroepen vergroten het netwerk van gezinnen	19
Hoe gebeurt dit binnen MIM?.....	19
Wat levert het op?	20
Tips voor coördinatoren	21
6. Begeleiding van vrijwilligsters is cruciaal	22
Hoe gebeurt dit binnen MIM?.....	22
Wat levert het op?	23
Tips voor coördinatoren	23
Literatuur	24
Bijlage: Beschrijving van <i>Moeders Informeren Moeders</i> (MIM)	25
Het Nederlands Jeugdinstituut: hét expertisecentrum over jeugd en opvoeding	27

Inleiding

Alle ouders kunnen zo nu en dan steun en hulp bij de opvoeding gebruiken. Laagdrempelige hulp kan voorkomen dat er in een later stadium grotere problemen ontstaan. Uit onderzoek blijkt dat ouders met name behoefte hebben aan informele steun (Van Egten e.a., 2008). Verschillende opvoedingsondersteuningsprogramma's werken daarbij met vrijwilligsters. *Moeders Informeren Moeders* (MIM) is er daar een van.

MIM geeft opvoedingsondersteuning, gezondheidsvoorlichting en een steuntje in de rug aan moeders van met name een eerste kind: de MIM-moeders. *Moeders Informeren Moeders* heeft onder meer tot doel het zelfvertrouwen, de zelfredzaamheid en het zelfzorgvermogen van de MIM-moeders te vergroten en hun sociale netwerk te versterken. Ervaren moeders gaan maandelijks op bezoek bij de MIM-moeders en praten met hen over de opvoeding en verzorging tot het kind 18 maanden oud is. Zij helpen de moeders hun sociale isolement te doorbreken en hun netwerk uit te breiden.

Een uitgebreidere beschrijving van MIM staat in bijlage 1. Nog veel meer informatie is te vinden op www.moedersinformeremoeders.nl.

In deze publicatie beschrijven we succesvolle werkwijzen in de huidige uitvoeringspraktijk van MIM. Het gaat om de volgende onderwerpen: het vergroten van de eigen kracht van ouders, het bereiken van allochtone ouders, samenwerking met andere programma's, het flexibel aanpassen van het programma, het organiseren van ontmoetingsgroepen en het begeleiden van vrijwilligsters. Deze thema's zijn door de coördinatoren van MIM benoemd als succesvolle elementen in hun dagelijkse werk.

Doelstelling

Het doel van deze publicatie is tweeledig. Allereerst biedt het de coördinatoren van MIM concrete handvatten om de beschreven werkwijzen uit te voeren. Sommige coördinatoren zullen er al mee bekend zijn, we baseren ons immers op goede ervaringen uit de praktijk. Andere coördinatoren zullen de werkwijzen echter nog niet of gedeeltelijk uitvoeren. Juist zij kunnen veel leren van de ervaringen van hun collega-coördinatoren. De beschreven werkwijzen vormen een aanvulling op de al bestaande handleiding voor MIM-coördinatoren: *Met moeders samen* (De Graaf en Anthonijsz, 2003).

Het tweede doel van deze publicatie is inspiratie te bieden aan andere professionals die zich inzetten voor opvoedingsondersteuning aan gezinnen met jonge kinderen door vrijwilligsters. Na de beschrijving van succesvolle werkwijzen binnen MIM geven we concrete tips om er ook binnen het eigen werk mee aan de slag te gaan. Op deze manier worden de ervaringen die in de afgelopen twintig jaar binnen MIM zijn opgedaan, gedeeld met de andere professionals in opvoedingsondersteuning die er profijt van kunnen hebben in hun werk met vrijwilligsters.

Werkwijze

Deze publicatie is tot stand gekomen met medewerking van een groot aantal betrokkenen. Allereerst hebben de MIM-coördinatoren een vragenlijst ingevuld en daarin benoemd welke werkwijzen volgens hen succesvol zijn.¹ Daarnaast hebben we verdiepende (groeps)interviews gehouden met MIM-moeders, MIM-vrijwilligsters en MIM-coördinatoren. Vervolgens is de tekst in een bijeenkomst voorgelegd aan betrokkenen bij andere programma's die werken met vrijwillige inzet bij opvoedingsondersteuning aan gezinnen met jonge kinderen.² Met die bijeenkomst wilden we antwoord krijgen op de vraag of en hoe de beschrijving van succesvolle werkwijzen binnen MIM een meerwaarde kan hebben voor de 'aanverwante programma's' voor vrijwillige inzet in gezinnen. De uitkomsten van deze bijeenkomst hebben we in de tekst verwerkt. Ten slotte is de feedback verwerkt die de coördinatoren in een gezamenlijk overleg op de tekst hebben gegeven.

Opbouw

Deze publicatie bestaat uit zes hoofdstukken. In ieder hoofdstuk wordt er een succesvolle werkwijze van MIM beschreven:

1. Eigen kracht voorop
2. Allochtone gezinnen en vrijwilligsters doen mee
3. Samenwerking met andere programma's: samen sta je sterker
4. Flexibel waar nodig
5. Ontmoetingsgroepen vergroten het netwerk van gezinnen
6. Begeleiding van vrijwilligsters is cruciaal

In elk hoofdstuk starten we met een beschrijving van de succesvolle werkwijze binnen MIM. Vervolgens beschrijven we wat de waarde van deze werkwijze is voor achtereenvolgens MIM-moeders, -vrijwilligsters, -coördinatoren en de organisaties die MIM uitvoeren. Elk hoofdstuk sluiten we af met praktische tips. Dit zijn concrete handvatten waar zowel MIM-coördinatoren als professionals van andere programma's mee aan de slag kunnen!

¹ Informatie over deze vragenlijst kan worden opgevraagd bij de auteurs, e-mail K. Kooijman@nji.nl of M.deBaat@nji.nl.

² Hierbij is een selectie gemaakt uit het projectenoverzicht op de site www.vrijwillige-inzet.nl van ZonMw. Bij de bijeenkomst waren behalve *Moeders Informeren Moeders* de volgende programma's aanwezig: *Home-Start Nederland*, de Family Factory inclusief het programma *Ouders voor Ouders* en Stichting Present inclusief het programma *Gezin in de Buurt*. Schriftelijk commentaar is geleverd vanuit het programma *Ouder in Actie* door Stichting de Meeuw.

1 Eigen kracht voorop

MIM werkt volgens het empowermentprincipe: het versterken van de eigen kracht van moeders. Het uitgangspunt is dat moeders het zo goed mogelijk doen en bevestiging zoeken voor hun opvattingen en hun aanpak. Als iemand hun opvoedende mogelijkheden erkend heeft, zijn ze beter in staat te zien op welke manier zij zelf met de huidige vragen of moeilijkheden kunnen omgaan.

Hoe gebeurt dit binnen MIM?

Houding en vaardigheden van de vrijwilligster

De houding van de vrijwilligster is van groot belang bij het versterken van de eigen kracht van de MIM-moeder. De vrijwilligster neemt een bevestigende en ondersteunende houding aan, en gaat uit van de ideeën en wensen van de MIM-moeder. Ze erkent de vragen en twijfels van de moeder, maar beschouwt zichzelf niet als degene die het beter weet. Ze stimuleert de moeder om zelf met ideeën te komen naar aanleiding van de vragen die ze heeft. De vrijwilligster spreekt waardering uit voor deze ideeën, ook als ze het er niet mee eens is. Bovendien stimuleert ze het vertrouwen van de moeder in haar eigen vaardigheden om ideeën ook uit te voeren, haar eigen keuzes te maken, en zo te ontdekken wat bij haar en haar baby past. De vrijwilligster gebruikt verschillende gesprekstechnieken: luisteren, de ander laten uitspreken, open vragen stellen en doorvragen. Hierbij kunnen ook de beeldverhalen van MIM een ondersteunende rol spelen: aan de hand van het beeldmateriaal met de bijbehorende teksten kan de moeder zien dat bepaalde vragen over opvoeden, opgroeien of een ander onderwerp heel ‘gewoon’ en herkenbaar zijn.³ Hierdoor zijn ze vervolgens weer makkelijker bespreekbaar te maken. Daarbij zit de kracht in de herhaling: de houding en gesprekstechnieken worden elk huisbezoek weer toegepast.

Om de vrijwilligsters hierbij te helpen staan de volgende tips over ‘houding’ en ‘gesprekstechnieken’ beschreven in de handleiding voor MIM-coördinatoren *Met moeders samen* (De Graaf en Anthonijsz, 2003):

Houding

- Als vrijwilligster is het belangrijk dat je luistert, ondersteunt, bevestigt en stimuleert.
- Als vrijwilligster word je gezien als een soort vriendin. Je vertelt de MIM-moeder niet hoe en wat ze moet doen, maar stimuleert haar om zelf op ideeën te komen bij vragen die ze heeft.
- Als een moeder om advies vraagt, probeer haar dan eerst zelf met oplossingen te laten komen. Lukt dit niet, vertel dan over je eigen ervaring: ‘Met mijn kind heb ik dit gedaan’ of ‘Mijn kind reageerde zo.’
- Alle informatie die de moeder met je bespreekt blijft vertrouwelijk! Noem ook geen namen van MIM-moeders aan anderen.

Gesprekstechnieken

- Luisteren is belangrijker dan praten.
- Laat de ander uitspreken.
- Ga in op wat de moeder vertelt.
- Stel open vragen (bijvoorbeeld: ‘Hoe heb je dat opgelost?’).

³ Vanaf 2012 maakt MIM gebruik van het beeldmateriaal *Opgroeien en opvoeden in beeld* (Kalthoff e.a., 2011).

- Spreek waardering uit voor de ideeën waarmee de moeder komt.
- Wijs ideeën en meningen van de moeder nooit af, ook al ben je het er niet mee eens.
- Ga na waarom moeders bepaalde vragen stellen; soms ligt er een andere vraag achter of willen zij iets duidelijk maken.

Begeleiding door de coördinator

Een vrijwilligster wordt door een coördinator voorbereid op en begeleid bij de huisbezoeken. Zowel tijdens de voorbereiding als tijdens de begeleiding wordt aandacht besteed aan de houding en vaardigheden van de vrijwilligster die bijdragen aan empowerment van de MIM-moeder. Uit het thesisonderzoek van Van Haren (2011) blijkt dat er tussen de MIM-locaties verschil is in de manier waarop vrijwilligsters worden voorbereid op het werken aan empowerment bij de moeders. Ten eerste zijn er locaties waar vrijwilligsters individueel worden voorbereid. Hier wordt tijdens de voorbereiding en begeleiding volgens het onderzoek weinig tot niet geoefend, worden weinig verschillende werkvormen gebruikt en weinig ervaringen uitgewisseld. Ten tweede zijn er locaties waar vrijwilligsters groepsgewijs worden voorbereid en er tijdens de voorbereiding en begeleiding meer mogelijkheid is om te oefenen. En ten derde zijn er locaties waar de vrijwilligsters voor zowel *Home-Start* als MIM worden voorbereid. Zij krijgen een nog wat intensievere voorbereiding en begeleiding. Er zijn oefeningen en werkvormen waarmee zij zich vaardigheden en houdingsaspecten eigen kunnen maken. Vrijwilligsters uit de derde groep zijn zich, ten opzichte van de beide andere groepen, meer bewust van deze houdingsaspecten en passen deze naar eigen zeggen ook in de praktijk van de bezoeken het meest toe. Zij geven minder adviezen, zitten meer ‘op de handen’, stimuleren moeders meer om tot eigen keuzes en een eigen aanpak te komen en geven meer complimenten en bevestiging.

De conclusie is dat een intensieve en gerichte voorbereiding en begeleiding met oefening, werkvormen en contact met andere vrijwilligsters leidt tot meer empowerment-bevorderende vaardigheden tijdens de huisbezoeken. Centraal hierin staat dat de vrijwilligster leert dat het beter kan zijn om even een ‘stapje terug’ te doen wat betreft eigen adviezen en suggesties aan de moeder, en in plaats daarvan de moeder te helpen zich bewust te worden van haar eigen rol en mogelijkheden, en haar eigen keuzes en competenties te ontwikkelen.

Wat levert het op?

Voor MIM-moeders

MIM-moeders voelen zich gesteund door de vrijwilligster, doordat ze gestimuleerd worden eigen keuzes te maken en zelf initiatieven te nemen. Moeders worden hierdoor sterker en zelfverzekerder. Doordat ze meer zelfvertrouwen hebben, hebben ze uiteindelijk minder behoefte aan professionele hulp en ondersteuning. Een volgende stap kan zelfs zijn dat de moeder door haar positieve ervaringen zelf aanbiedt om vrijwilligerswerk te doen voor andere moeders. Dit gebeurt binnen MIM regelmatig.

Voor vrijwilligsters

MIM draagt ook bij aan de empowerment van de vrijwilligsters. MIM vergroot het netwerk van de vrijwilligsters en zij leren in de voorbereiding en begeleiding allerlei kennis en vaardigheden van de coördinator. Bovendien bevestigt de coördinator het feit dat de vrijwilligsters in staat zijn om de vaardigheden toe te passen in de praktijk. Als een vrijwilligster vervolgens aan de slag gaat en merkt dat zij daadwerkelijk in staat is om moeders te ondersteunen, vergroot dit het gevoel van eigenwaarde, het zelfvertrouwen en de zelfstandigheid van de vrijwilligster. Zeker als dit wordt

bevestigd door de moeder en/of de coördinator. Het geeft de vrijwilligster een 'kick' te zien dat een moeder bepaalde dingen heeft geleerd met haar ondersteuning. Het vrijwilligerswerk voor MIM maakt het soms ook gemakkelijker om over te stappen naar ander vrijwilligerswerk, betaald werk of een opleiding.

Voor de (jgz-)organisatie

Informele zorg en maatschappelijke ondersteuning in de wijk zijn nodig en belangrijk voor het maken van een 'pedagogische civil society'. Onder de 'pedagogische civil society' wordt verstaan: gemeenschappelijke activiteiten van burgers rondom het grootbrengen van kinderen. De jeugdgezondheidszorg (jgz), als onderdeel van het centrum voor jeugd en gezin (CJG), heeft hierin ook een taak. En door een positief en laagdrempelig wijkgericht programma aan te bieden, kan de jgz, of eventueel een ander aanbieder, zich hiermee dus lokaal positief positioneren.

Voor een (jgz-)organisatie is MIM een aanvulling op de reguliere zorg voor moeders van een eerste kind. MIM kan met name lichte problemen en vragen die te maken hebben met onzekerheid van de moeder goed opvangen. Hierdoor wordt de jgz-professional minder belast. MIM kan ook een meerwaarde hebben voor de (jgz-)organisatie als de vrijwilligster (een keer) meegaat naar het consultatiebureau. De vrijwilligster kan de moeder helpen om haar vragen aan de arts te stellen, maar ook om de informatie van de arts goed te begrijpen. Op deze manier kunnen de adviezen van het consultatiebureau beter door de moeder worden opgevolgd. Ten slotte kan het succes van MIM ook anderen binnen de jgz of het CJG inspireren om meer volgens het empowermentprincipe te gaan werken.

Tips voor coördinatoren

- Heb vertrouwen in de eigen kracht en deskundigheid van moeders en vrijwilligsters.
- Zorg dat 'eigen kracht' door alle lagen van het programma zit. Dus in de training van de vrijwilligsters, maar ook in hoe je als coördinator het intakegesprek met de moeder voert, en haar daarin helpt haar eigen (begeleidings)vraag te formuleren en na te gaan of ze écht aan MIM wil meedoen. Voor veel moeders is het heel prettig dat MIM geen dingen 'oplegt', maar hen juist help zelf eigen keuzes te maken.
- Besteed in de voorbereiding en begeleiding van vrijwilligsters aandacht aan de houding en vaardigheden die ze nodig hebben om de eigen kracht van MIM-moeders te stimuleren.
- Geef de vrijwilligsters vaardigheden om het netwerk van de moeder in beeld te krijgen en de moeder te helpen haar eigen netwerk goed in te zetten! Bijvoorbeeld door vragen als: 'Op wie kan je in geval van nood terugvallen? Zou je deze vraag aan je partner/zus/buurvrouw/of... kunnen stellen? Wie zitten er in je netwerk en wie zou je daar meer in kunnen betrekken?'
- 'Luisteren in plaats van adviseren' en 'op de handen zitten' zijn dus goede uitgangspunten. Maar tegelijkertijd is ook belangrijk dat vrijwilligsters goed kunnen adviseren als de moeder daar behoefte aan heeft, of er expliciet om vraagt.
- Maak vrijwilligsters ervan bewust dat zij een relatie van wederkerigheid aangaan met de moeder die zij bezoeken. Hoewel de relatie bij de start vaak niet gelijkwaardig is, kan deze dat na verloop van tijd wel worden. De relatie is voor beiden waardevol, de vrijwilligster *geeft* niet alleen, maar krijgt ook terug van de moeder. Alleen al door het feit dat de moeder de vrijwilligster één keer per maand bij haar thuis ontvangt.

2 Allochtone gezinnen en vrijwilligsters doen mee

Een opvallende kracht van MIM is het bereik onder allochtone moeders. Van de MIM-moeders had in 2010 64 procent een niet-Nederlandse achtergrond, in de voorgaande jaren was dit globaal eenzelfde percentage. Daarbij is er een grote variëteit aan achtergronden: Turks, Marokkaans, Surinaams, Antilliaans, maar ook diverse andere Europese, Afrikaanse, Aziatische, Midden-Oosterse en Noord-, Zuid- en Midden-Amerikaanse achtergronden.

Ook het percentage allochtone vrijwilligsters is hoog. In 2010 was dit 39 procent, eveneens ongeveer gelijk aan de voorgaande jaren. Ook hier zijn de achtergronden divers, met name Turks, Marokkaans, Surinaams, en diverse Europese, Midden-Oosterse en Afrikaanse achtergronden.

Hoe gebeurt dit binnen MIM?

Allochtone moeders werven

De coördinatoren verspreiden informatie over MIM op verschillende manieren, bijvoorbeeld via collega's binnen de eigen organisatie (bijvoorbeeld jeugd- of wijkverpleegkundigen) of via collega's uit andere organisaties (bijvoorbeeld kraamverzorgsters of buurthuismedewerkers). Van deze collega's krijgen coördinatoren ook informatie over potentiële MIM-moeders. Op verschillende locaties krijgen de coördinatoren bijvoorbeeld een lijst van het consultatiebureau met daarop alle moeders die een eerste kind hebben gekregen. Deze potentiële MIM-moeders, waaronder dus ook veel allochtone moeders, worden door de coördinator gebeld. In de methodiekhandleiding voor coördinatoren staat hierover geschreven:

Benadruk in de werving de meerwaarde om mee te doen aan MIM: de nieuwe situatie (het moederschap en de baby) brengt voor iedereen vragen mee. 'MIM biedt u de gelegenheid om over de baby en uzelf te praten, u kunt ervaringen delen met anderen. Bij vragen en problemen kunt u samen zoeken naar mogelijkheden die bij u passen, die u zelf kiest en waar u zich dus prettig bij voelt.'

Veel allochtone moeders vinden het fijn dat ze door MIM gebeld worden en vervolgens thuis bezocht worden. Zij hoeven hiervoor niet zelf het initiatief te nemen. Zelf het initiatief nemen is namelijk voor velen van hen in eerste instantie moeilijk, aangezien ze de weg niet kennen (letterlijk en figuurlijk) en de taal niet (goed) spreken. In het gesprek met de potentiële MIM-moeder geeft de coördinator aan dat er vrijwilligsters uit allerlei culturen zijn, vaak ook uit de eigen cultuur.

Sommige moeders vinden het heel belangrijk en een groot voordeel dat er een vrijwilligster uit de eigen cultuur op bezoek kan komen. Dit kan voor hen een reden zijn om te besluiten aan MIM mee te doen. Andere moeders daarentegen vinden het juist prettiger dat er een Nederlandse vrijwilligster bij hen op bezoek kan komen. Ze zien het als een kans om de Nederlandse taal te oefenen en Nederlandse gewoontes te leren. Het is dus belangrijk dat de coördinator vooraf goed bij de moeder nagaat wat haar voorkeur heeft.

MIM sluit aan bij behoeften van allochtone moeders

MIM sluit op verschillende manieren aan bij de behoeften van allochtone moeders:

- Sommige allochtone moeders hebben zelf geen of zeer beperkt sociaal netwerk in Nederland. Het kan dan heel fijn zijn om contact te hebben met een andere moeder, die bovendien al meer

ervaring heeft met het moederschap in Nederland. Verschillende coördinatoren stimuleren de vrijwilligsters ook om samen met de MIM-moeder te proberen haar netwerk uit te breiden. Wie kent de MIM-moeder al? En waar zou ze nieuwe mensen kunnen leren kennen? Op deze manier kan een moeder haar omgeving beter leren kennen en uit haar isolement komen.

- Voor veel allochtone MIM-moeders is het fijn als er een vrijwilligster langskomt die haar taal en cultuur kent, waaronder dus ook de ongeschreven regels en omgangsvormen. Het volgende citaat van een vrijwilligster uit Den Haag is daar een mooi voorbeeld van: 'Ik kom zelf uit Afrika en ik bezoek meestal Afrikaanse moeders. Sommige dingen worden door Nederlandse moeders gewoon direct gevraagd. Bij ons moet je een hele omweg maken om een vraag te stellen, dat kan dus niet direct. Die directe aanpak van het Westen kan ik niet toepassen, want daar schrikt de Afrikaanse moeder gewoon van. Dan klappt ze dicht, en die deur krijg ik nooit meer open. Ik neem meer tijd. Het kan maanden duren voor ik een vraag kan stellen.'
- Een ander voordeel van MIM is dat de vrijwilligster op huisbezoek komt. De drempel om de deur uit te gaan kan heel groot zijn voor allochtone moeders. Zij zijn onzeker, doordat ze de weg niet kennen (letterlijk en figuurlijk), de ongeschreven regels niet kennen en de taal niet spreken. De angst om het verkeerd te doen en afgewezen te worden kan groot zijn. Als een vrijwilligster aan huis komt, kan een moeder in haar eigen veilige omgeving blijven en zijn er geen andere mensen aanwezig die haar kunnen afwijzen.
- Ten slotte hebben sommige allochtone moeders toestemming nodig van hun man of familie om iemand in huis te mogen ontvangen. Het feit dat de vrijwilligster een 'gewone moeder' is en geen hulpverlener, kan helpen om deze toestemming te krijgen.

Wat levert het op?

Voor MIM-moeders

MIM-moeders worden (vaak) ondersteund door een vrijwilligster die haar taal en cultuur kent en die bovendien al meer ervaring heeft met het moederschap in Nederland. Doordat ze met de vrijwilligster in de eigen taal kan spreken, wordt ze beter (tussen de regels door) begrepen. De vrijwilligster kan haar helpen om wegwijs te worden in Nederland en haar sociale isolement te doorbreken. MIM-moeders maken vaak een bewuste keuze welke elementen ze van de Nederlandse cultuur willen overnemen en welke elementen ze uit de eigen cultuur willen behouden.

Voor vrijwilligsters

MIM is voor sommige allochtone vrijwilligsters een manier om te oefenen met de kennis over de Nederlandse taal en cultuur die ze tijdens de inburgering hebben opgedaan. Dit gebeurt niet alleen in de voorbereiding en begeleiding door de coördinator, maar bijvoorbeeld ook in themabijeenkomsten. Bovendien vinden veel vrijwilligsters het leuk om over hun eigen grenzen heen te kijken en andere culturen te leren kennen.

Voor de (jgz-)organisatie

Het grote bereik van allochtone moeders en vrijwilligsters heeft verschillende voordelen voor de betreffende (jgz-)organisatie. Allereerst krijgt de organisatie meer zicht op de eventuele problemen waar allochtone gezinnen mee te maken hebben. Signalen die door een vrijwilligster worden opgemerkt, kunnen met de coördinator worden besproken en gezamenlijk kunnen zij de beste aanpak bespreken.

Bovendien geven de coördinatoren aan dat het bereiken van veel allochtone moeders en vrijwilligsters zorgt voor meer contact en begrip tussen culturen, zowel tussen moeders en vrijwilligsters, maar ook in het contact met de jeugdgezondheidszorg.

Ten slotte kan een MIM-vrijwilligster uit hetzelfde taalgebied als de moeder ook als tolk fungeren voor de jeugdgezondheidszorg. Informatie die bijvoorbeeld niet van een verpleegkundige wordt aangenomen, wordt soms wel aangenomen van een vrijwilligster uit dezelfde cultuur. Het feit dat de vrijwilligster achter de informatie van de verpleegkundige staat, kan de moeder helpen om de informatie te vertrouwen.

Tips voor coördinatoren

- Als coördinator moet je daadwerkelijk geïnteresseerd zijn in de ander en andere culturen en het leuk vinden om die te leren kennen. Daar komt ook een zekere ‘feeling’ bij kijken om met moeders en vrijwilligsters uit andere culturen om te gaan.
- Het feit dat je praat over ‘opvoeding’ maakt het makkelijker. Dit onderwerp leidt tot herkenning en erkenning bij praktisch elke ouder.
- Werken met allochtone vrijwilligsters en ouders moet ook binnen het ‘DNA’ van de organisatie zitten. Wat dat betreft is het grote en brede bereik van de jgz en het CJG een belangrijke positieve voorwaarde. Het bereiken van allochtonen hoeft daardoor niet tot apart thema gemaakt te worden.
- Zorg dat er een breed scala van vrijwilligsters uit verschillende culturen is. Allochtone moeders krijgen hiermee de mogelijkheid om door iemand uit de eigen cultuur ondersteund te worden. Werf ook collega-coördinatoren onder allochtone collega’s.
- Ondersteun vrijwilligsters in de kennis en vaardigheden die ze nodig hebben om de moeders te helpen hun sociale netwerk uit te breiden.
- Neem, in het verlengde van het reguliere jgz-aanbod, zelf het initiatief om allochtone moeders te werven, bijvoorbeeld door hen zelf te bellen.
- Werf en ondersteun (potentiële) allochtone moeders op een plek die voor hen veilig is, bijvoorbeeld thuis.

3 Samenwerking met andere programma's: samen sta je sterker

Het programma *Moeders Informeren Moeders* maakt op alle locaties waar het wordt uitgevoerd deel uit van een ruimer gemeentelijk aanbod van opvoedingsondersteuning aan ouders, al dan niet met inzet van vrijwilligsters. Dit aanbod wordt uitgevoerd vanuit diverse organisaties en voorzieningen, met name het centrum voor jeugd en gezin en het welzijnswerk. Het is uiteraard van belang dat MIM aansluiting zoekt bij en een goede positie verwerft ten opzichte van dit overige aanbod. In de praktijk van MIM vindt die afstemming dan ook volop plaats. Hoe dit gebeurt, verschilt per gemeente. In dit hoofdstuk geven we enkele praktijkvoorbeelden van hoe MIM op dit moment samenwerkt met andere programma's of voorzieningen.

Hoe gebeurt dit binnen MIM?

In de handleiding voor MIM-coördinatoren (De Graaf en Anthonijsz, 2003) staat de voorbereiding op de uitvoering van MIM beschreven in een aantal stappen. Een belangrijke stap is kennismaking met de wijk en de buurt. Een van de doelen hiervan is dat de coördinator de sociale kaart goed kent. In het bijzonder de voorzieningen voor kinderen in de voorschoolse periode en hun ouders. Denk hierbij aan algemene voorzieningen zoals peuterspeelzalen, kinderdagverblijven en voorscholen, maar ook aan specifieke programma's gericht op voor- en vroegschoolse educatie, zoals *Kaleidoscoop*, *Piramide*, *Samenspel* en de *Stap*-programma's en programma's voor opvoedingsondersteuning zoals *Home-Start*, *Triple P*, *Stevig Ouderschap*, *Samen Starten* en *VoorZorg*.⁴ In het vervolg van dit hoofdstuk beschrijven we de samenwerking vanuit MIM met enkele programma's zoals die op dit moment in de praktijk plaatsvindt.

Home-Start

Op drie locaties (Hengelo, Den Bosch en Breda) is er een intensieve samenwerking tussen MIM en *Home-Start* en wordt het aanbod gecombineerd.⁵ Startende vrijwilligsters worden in één gezamenlijke training zowel in MIM als in *Home-Start* getraind. Afhankelijk van de wensen van de vrijwilligster, kan zij ervoor kiezen of ze voor MIM of voor *Home-Start* wordt ingezet. Heeft ze bijvoorbeeld een voorkeur om te werken met gezinnen met een baby of juist een gezin met al wat oudere kinderen? En geeft ze liever één keer per maand lichte ondersteuning of één keer per week meer intensieve ondersteuning? Eventueel kan een vrijwilligster ook doorstromen van MIM naar *Home-Start* (of andersom) of zowel voor MIM als voor *Home-Start* worden ingezet.

Welke van de twee programma's er in een gezin wordt ingezet, is afhankelijk van de behoeften van de moeder en de andere gezinsleden. MIM wordt met name ingezet wanneer de moeder onzeker is, in isolement verkeert en vragen heeft over (omgaan met) de baby, bijvoorbeeld over voeding, huilen, ontwikkeling, tijd voor jezelf nemen en dag- en nachtritme. *Home-Start* wordt ingezet wanneer er al duidelijker problemen (te verwachten) zijn, of op meerdere terreinen, zoals in de opvoeding, het

⁴ Voor informatie over deze en meer programma's voor onder andere ondersteuning en preventie, zie de databank Effectieve Jeugdinterventies op www.nji.nl >kennis>databanken.

⁵ *Home-Start* is ook een programma voor opvoedingsondersteuning. Ervaren en getrainde vrijwilligsters bieden wekelijks ondersteuning, praktische hulp en vriendschap aan ouders met ten minste één kind van 6 jaar of jonger. Voor meer informatie zie www.home-start.nl.

huishouden en/of de gezinsrelaties. Vaak is er een duidelijke hulpvraag, waaraan de moeder (en haar partner) wil werken. In het kennismakingsgesprek met de moeder komt aan de orde welk soort ondersteuning zij wil krijgen.

In Den Bosch worden MIM en *Home-Start* in de praktijk aangeboden als één gecombineerd aanbod. Dit vindt in eerste instantie plaats onder de noemer *Moeders Informeren Moeders*. Hierbij ligt de nadruk op vragen over ‘(omgaan met) je baby’. Dit is laagdrempelig. Als blijkt dat er meer, langduriger of ernstiger problemen zijn, kan dit vloeiend overgaan in *Home-Start*. De vrijwilligster komt dan vaker op bezoek en besteedt ook meer aandacht aan bijvoorbeeld de opvoeding, het huishouden en gezinsrelaties. De moeder en vrijwilligster blijven dan dus aan elkaar gekoppeld. In Breda is er een wat striktere scheiding tussen MIM en *Home-Start*. Voor de eventuele overgang van MIM naar *Home-Start* moet er sprake zijn van een hulpvraag bij het gezin. Het kan dan zijn dat dezelfde vrijwilligster doorgaat met het gezin, maar er kan ook voor worden gekozen om een nieuwe vrijwilligster aan het gezin te koppelen.

Boekenpret en Boekenbaby's

In Steenwijk is MIM gekoppeld aan het programma *Boekenpret*, in gezinnen waar weinig of geen leescultuur bestaat.⁶ De vrijwilligsters worden zowel in *Boekenpret* als in MIM getraind. Afhankelijk van de behoeften van het gezin, worden een of beide programma's ingezet. Als de programma's gecombineerd zijn, gaat de vrijwilligster één keer per maand bij de moeder op bezoek, waarbij ze om de maand ook aandacht besteedt aan *Boekenpret* en het materiaal dat daarbij hoort. Dit maakt duidelijk dat de combinatie van opvoedingsondersteuning en ontwikkelingsstimulering ook binnen een programma voor vrijwillige inzet heel goed mogelijk is.

In Dordrecht wordt gewerkt met het programma *Boekenbaby's*, een programma dat qua opzet en doel vergelijkbaar is met *Boekenpret*, maar verschilt in de gebruikte materialen. *Boekenbaby's* bestaat uit vier boeken, die verspreid over achttien maanden aan de moeder met haar eerste kind worden gegeven. De vrijwilligster neemt op haar bezoeken een van de boeken mee en praat erover. Alle moeders die meedoen aan MIM mogen ook meedoen aan *Boekenbaby's*, onafhankelijk van wijk of achtergrond.

De bibliotheek zorgt voor de materialen en verzorgt in samenwerking met MIM ook de ‘bijscholing’ voor de vrijwilligsters.

Stevig Ouderschap

Op een aantal locaties waar MIM wordt uitgevoerd is er nauwe samenwerking met het programma *Stevig Ouderschap*. Binnen *Stevig Ouderschap* krijgen gezinnen met een pasgeboren kind ondersteuning van een jeugdverpleegkundige.⁷

De samenwerking tussen beide programma's bestaat eruit dat in overleg over en weer naar elkaar kan worden doorverwezen. Het komt voor dat bij een moeder die in eerste instantie begint met *Stevig Ouderschap* al snel blijkt dat zij niet zozeer behoefte heeft aan bezoeken door een professional uit de jgz, maar aan iemand met wie ze op basis van gelijkwaardigheid informatie kan uitwisselen en die vooral een luisterend oor en bevestiging biedt. Soms wordt MIM ook ingezet als aanvulling op *Stevig Ouderschap*. Andersom kan een moeder die begint met MIM toch blijken meer specifieke of

⁶ Voor meer informatie over *Boekenpret* zie www.boekenpret.nl.

⁷ Voor meer informatie over *Stevig Ouderschap* zie www.stevigouderschap.nl.

ingewikkelde vragen of problemen te hebben, waarvoor de inzet van een jeugdverpleegkundige meer geschikt is. Waar beide programma's door hetzelfde CJG worden aangeboden, is een doorverwijzing dan snel geregeld.

Ouder in Actie

In regio Rijnmond is er samenwerking met het programma *Ouder in Actie*.⁸ De MIM-coördinator heeft daar vanuit het CJG ook een begeleidende en coördinerende taak voor de vrijwilligers van *Ouder in Actie*, die zijn getraind en gecoacht door stichting De Meeuw. Vrijwilligers van dit programma zijn, anders dan MIM-vrijwilligsters, vooral getraind in het begeleiden van groepen en niet op het afleggen van huisbezoeken. Ouders die meedoen aan *Ouder in Actie* hebben vaak (ook) oudere kinderen, en veelal spelen bij hen wat zwaardere problemen dan bij de groep MIM-moeders, waardoor zij ook andere vragen hebben. De samenwerking in de regio Rijnmond bevindt zich op dit moment dus vooral op het organisatorische en coördinerende vlak, maar mogelijk kan dit in de toekomst worden uitgebreid door nauwer samen te werken met de vrijwilligers van *Ouder in Actie*.

Instapje

Van de reeks *Stap*-programma's⁹ is *Instapje* gericht op de groep 1- en 2-jarigen, dus gedeeltelijk vergelijkbaar met de kinderen van MIM-moeders. Binnen de regio Rijnmond is er samenwerking tussen MIM en *Instapje*, en wordt er vanuit MIM doorverwezen naar *Instapje*, met name in situaties dat een moeder veel opvoed- of ontwikkelingsvragen heeft. Een verwijzing is onder andere afhankelijk van de vraag of er eventueel al ander aanbod is ingezet, of dat het kind al naar een kinderdagverblijf gaat. In deze regio is er goed contact tussen beide programma's, omdat deze vanuit hetzelfde CJG worden aangeboden.

Wat levert het op?

Voor moeders

Samenwerking tussen programma's levert voor moeders op dat er beter kan worden aangesloten bij hun behoeften. Afhankelijk van de vraag van een moeder, kan er worden gekozen welk programma er wordt ingezet. Op deze manier kan er een gericht hulpaanbod worden ingezet. Een MIM-moeder kan bijvoorbeeld ook doorstromen naar *Home-Start* als ze daar behoefte aan heeft, en hoeft dan niet van vrijwilligster te wisselen.

Voor vrijwilligsters

Samenwerking tussen programma's zorgt voor vrijwilligsters voor afwisselend en flexibel vrijwilligerswerk, zeker als er een samenwerking is tussen MIM en *Home-Start*. De vrijwilligsters kunnen dan namelijk voor beide programma's worden ingezet. Als een gezin overgaat van MIM naar *Home-Start*, is het bovendien prettig voor de vrijwilligster dat zij het gezin (nog) niet los hoeft te laten.

⁸ Voor meer informatie over *Ouder in Actie* zie www.stichtingdemeeuw.nl.

⁹ Voor meer informatie over de *Stap*-programma's en *Instapje* zie www.stapprogramma.nl.

Voor (jgz-)organisatie

Samenwerking tussen programma's heeft ook voordelen voor de (jgz-)organisatie. Door de samenwerking wordt er over programmagrenzen heen gekeken. Het uitgangspunt is daarbij: wat is er nodig om het gezin optimaal te laten functioneren, en welk aanbod hoort daarbij? Er wordt dus nog meer uitgegaan van de vraag van de moeder en haar gezin. Daarnaast biedt de samenwerking ook mogelijkheden voor gedeelde activiteiten en daardoor efficiëntie. Vrijwilligsters kunnen bijvoorbeeld gezamenlijk worden ingewerkt en begeleid. Een laatste voordeel is bovendien dat het voor een organisatie makkelijker wordt om vrijwilligsters vast te houden. De samenwerking tussen MIM en *Home-Start* zorgt bijvoorbeeld voor meer doorstroom- en doorgroeimogelijkheden voor vrijwilligsters.

Tips voor coördinatoren

- Als coördinator ben je de spin in het web als het gaat om een goede kennis van de lokale sociale kaart en afstemming met ander aanbod en voorzieningen. Dit aanbod kan afkomstig zijn van het CJG, welzijnswerk of vrijwilligerswerk, maar er kan ook bredere samenwerking plaatsvinden, zoals met schuldhulpverlening. Hierbij geldt: ken je lokale netwerk en zorg dat je gekend wordt!
- Maak afspraken met voorzieningen en programma's over de toeleiding en onderlinge doorverwijzing: welk aanbod past het beste bij welk gezin? Op deze manier kan hulp of ondersteuning gericht worden ingezet.
- Zoek in je gemeente de samenwerking met andere programma's voor vrijwillige inzet in gezinnen met jonge kinderen.
- Onderneem waar mogelijk ook gezamenlijk activiteiten, zoals het inwerken en begeleiden van vrijwilligsters of het organiseren van activiteiten.

4 Flexibel waar nodig

Volgens de MIM-methodiek gaat de vrijwilligster één keer per maand op bezoek bij de MIM-moeder tot het kind anderhalf jaar is. In de praktijk kan het gebeuren dat de vrijwilligster vaker dan één keer per maand op bezoek gaat, eerder stopt of juist nog een tijdje doorgaat met huisbezoeken nadat het kind anderhalf jaar is.

Hoe gebeurt dit binnen MIM?

Op een aantal locaties gaan vrijwilligsters vaker dan één keer per maand op bezoek bij de MIM-moeders, bijvoorbeeld twee keer per maand. Dit gebeurt dan met name aan het begin van de ondersteuning, om een vertrouwensrelatie op te bouwen tussen de MIM-moeder en de vrijwilligster. Naast de reguliere bezoeken is er tussen de MIM-moeder en de vrijwilligster soms ook telefonisch contact of per e-mail, Hyves of Facebook. Daarnaast gebeurt het regelmatig dat de vrijwilligster en de moeder niet thuis afspreken, maar dat zij samen op stap gaan naar bijvoorbeeld bibliotheek, speltheek, zwembad of park. Dit helpt de moeder om haar sociale netwerk te vergroten en zelfstandigheid op te bouwen.

Soms gaat de vrijwilligster nog door met de huisbezoeken nadat het kind anderhalf jaar is. Hier kunnen verschillende aanleidingen voor zijn, bijvoorbeeld dat de moeder veel vragen heeft over de peuterleeftijd, of over de geboorte en opvoeding van een tweede kindje. Het kan ook zijn dat de MIM-moeder nog meer hulp nodig heeft bij het opbouwen van haar sociale netwerk. Soms wordt het contact ook vriendschappelijk voortgezet, dit is dan niet meer onder de noemer van MIM.

Wat levert het op?

Voor moeders

De belangrijkste winst voor moeders is dat de ondersteuning beter aansluit bij hun behoeften. Als een moeder weet dat ze te allen tijde de mogelijkheid heeft met het programma te stoppen als zij dat wil, geeft dit een gevoel van vrijheid omdat ze niet 'vastzit' aan het programma. Dit kan haar helpen in de beslissing om mee te doen. En vervolgens, als ze meedoet, is de kans groter dat ze het hele programma blijft meedoen omdat ze het zelf prettig vindt.

Bij een intensievere start van het programma, vaker dan één keer per maand een huisbezoek of ander contact, kan de moeder sneller een vertrouwensrelatie met de vrijwilligster opbouwen. Een beginnende moeder kan ook vaker haar hart luchten.

Na anderhalf jaar kan het voor de moeder fijn zijn als de vrijwilligster nog iets langer langskomt, bijvoorbeeld omdat ze veel vragen heeft over hoe zij met specifieke ontwikkelingsproblemen van haar kind in de peuterperiode kan omgaan.

Voor vrijwilligsters

Het aanpassen van frequentie en duur kan ook voor de vrijwilligster prettig werken. Zo kan het afleggen van meer bezoeken aan de moeder in het begin de vrijwilligster helpen om eerder een vertrouwensrelatie met haar op te bouwen. Deze vertrouwensrelatie is heel belangrijk voor het versterken van de eigen kracht van de moeder.

Voor de (jgz-)organisatie

Als een vrijwilligster in het begin vaker dan één keer per maand op bezoek gaat, draagt dit mogelijk bij aan het rendement van MIM, doordat zij hierdoor sneller en intensiever op de vragen van de moeder kan ingaan. Bovendien kan zij signalen van meer of ernstiger problemen eerder waarnemen, waardoor eventueel aanvullende hulpverlening in gang kan worden gezet.

Als MIM ook na anderhalf jaar nog wordt ingezet, sluit het mogelijk beter aan bij andere ondersteuningsprogramma's en kinderopvangvoorzieningen die zich met name richten op kinderen vanaf 2 jaar.

Meer in het algemeen geldt dat, als bepaalde ernstiger problemen bij MIM-moeders of hun kind eerder worden gesignaleerd door de vrijwilligster, de jgz-organisatie deze problemen ook tijdiger in beeld krijgt en gericht kan handelen. MIM bevordert op die manier dat de jgz efficiënter wordt ingezet: minder waar mogelijk, meer waar nodig.

Tips voor coördinatoren

- In het algemeen geldt: de vraag van de ouder is leidend bij de overweging of en op welke manier je het standaardaanbod moet aanpassen.
- De kracht van MIM, zowel voor moeders en vrijwilligsters als voor de organisatie, samenwerkingspartners en financiers, is dat het programma een duidelijke methodiek heeft. Die moet niet zomaar worden losgelaten. Maar star uitvoeren en daarmee mogelijk in bepaalde situaties ouders te kort doen, schiet uiteraard het doel voorbij.
- Bespreek met vrijwilligsters en met collega's hoe, wanneer en onder welke voorwaarden een aanpassing of uitbreiding van het programma in bepaalde gevallen mogelijk of nodig is.
- Er zijn grenzen aan een programma. Daar is samenwerking met en doorgeleiding naar andere lokale voorzieningen of programma's van belang. Goede kennis van de sociale kaart en goede contacten voor doorverwijzing (kennen en gekend worden) zijn hierbij heel belangrijk.
- De gecombineerde werkwijze van MIM en *Home-Start* zoals beschreven in hoofdstuk 3 is een goed voorbeeld van hoe je flexibel kunt samenwerken, zowel in de training van vrijwilligsters als in het aanbod naar ouders.

5 Ontmoetingsgroepen vergroten het netwerk van gezinnen

Naast de huisbezoeken van de vrijwilligsters aan de MIM-moeders, kan het voor moeders ook heel fijn zijn om in een groep andere moeders te ontmoeten, ervaringen uit te wisselen en hun netwerk op die manier te vergroten. Waar MIM in eerste instantie een huisbezoekprogramma is, kunnen groepen een belangrijke aanvulling vormen. Zeker waar vrijwilligsters merken dat veel van de door hen bezochte moeders vaak veel alleen thuis zitten en het moeilijk vinden om de deur uit te komen, terwijl ze juist veel behoefte hebben aan contact met andere moeders, kan een groepsaanbod belangrijk zijn om het isolement van moeders te doorbreken en hun netwerk te verbreden. In ruimere zin past dit ook goed binnen de doelstelling van het CJG om de maatschappelijk samenhang en verbinding en de buurt te bevorderen. In feite is de doelstelling van de bijeenkomsten hetzelfde als bij de huisbezoeken (informerend, (h)erkenning, empowerment, ervaringen uitwisselen, isolement doorbreken) maar is alleen de vorm anders.

Hoe gebeurt dit binnen MIM?

Op verschillende MIM-locaties worden er naast de reguliere huisbezoeken ook ontmoetingsgroepen georganiseerd voor MIM-moeders. De opzet en doelgroep daarvan varieert. Soms vinden de ontmoetingsgroepen plaats binnen MIM en worden ze in bepaalde mate ook nog ondersteund door de coördinator. Soms ontstaan ze door ontmoetingen binnen MIM, maar worden ze vervolgens, eventueel na een eerste startbijeenkomst met de coördinator, zelfstandig gerund door (oud)vrijwilligsters. Omdat er een grote diversiteit is aan groepen, geven we hieronder een aantal voorbeelden:

- In Schiedam, Vlaardingen en Maassluis worden er vanuit MIM diverse ontmoetingsgroepen georganiseerd, waaronder een babygroep voor moeders met een eerste kindje tot anderhalf jaar, een groep voor Poolse moeders, een groep voor Somalische moeders en een groep waarbij behalve baby's ook iets oudere (tweede of derde) kinderen aanwezig zijn. Afhankelijk van de behoefte van de deelnemers komen deze groepen één of twee keer per maand bij elkaar. In de groep staat ontmoeting en uitwisseling centraal. De gesprekken gaan over opvoeding en ontwikkeling van kinderen, maar ook over relatie, moederschap, taal, spel en speelgoed, gezondheid en verzorging. De moeders vinden steun bij elkaar door erkenning en herkenning en wisselen ideeën met elkaar uit. In dit werkgebied neemt circa 40 procent van alle MIM-moeders deel aan een groep.
- In Den Haag (Laak) is er één keer per maand een ontmoetingsgroep voor moeders met een kind vanaf 1 jaar in de speltheek. Dit is een vrije inloop. Er komen vooral moeders die denken dat hun kindje behoefte heeft aan contact met andere kinderen of die vinden dat het tijd wordt dat het kindje met anderen leert omgaan. De gastvrouw stimuleert onderling contact en uitwisseling tussen de moeders.
- In Den Haag (Centrum) is er vanuit MIM een groep voor Poolse moeders opgezet. De coördinator heeft een aantal jaar terug een bijeenkomst georganiseerd voor zes Poolse moeders, om hen met elkaar in contact te brengen. De bijeenkomst werd begeleid door twee vrijwilligsters. Inmiddels hebben de twee vrijwilligsters dit overgenomen en organiseren ze drie keer in de maand een inloopochtend in het buurthuis. Er is geen MIM-begeleiding meer. Er kunnen ook moeders naar de groep toe die niet aan MIM mee doen. Tijdens de inloopochtend staan opvoeden en 'gezelligheid' centraal.

- In Breda is een groep gestart voor moeders die afkomstig zijn uit verschillende landen en die allemaal Engelstalig zijn. De coördinator heeft de eerste bijeenkomst gefaciliteerd en verstrekt op verzoek af en toe bepaald voorlichtingsmateriaal. Verder worden de bijeenkomsten begeleid door een vrijwilligster.

Naast deze ontmoetingsgroepen worden er nog allerlei andere activiteiten georganiseerd om MIM-moeders met elkaar in contact te brengen, zoals: picknicks en activiteiten rond kerst en de jaarwisseling.

Wat levert het op?

Voor moeders

Door de inzet van vrijwilligsters in de voorbereiding en begeleiding is een ontmoetingsgroep laagdrempelig. De groep kan moeders helpen om uit hun isolement te komen. Ze leren andere moeders kennen en kunnen met hen ervaringen uitwisselen. Op deze manier wordt hun sociale netwerk groter. Bovendien kunnen ze in de groep informatie krijgen die ze anders niet gelezen of gehoord hadden. In een gesprek met een groep Poolse moeders bleek dat zij het belangrijk vinden om goed geïnformeerd te worden over hoe voorzieningen in Nederland werken, bijvoorbeeld wanneer ze de huisarts of een ziekenhuis kunnen bellen met gezondheidsvragen over hun kind. Dit helpt in hun behoefte om een goede ouder te zijn voor hun kind en bovendien voelen zij zich door het samenkomen en ervaringen uitwisselen minder in een hokje weggestopt als 'allochtoon'. De groep helpt zo om de moeders en hun kind beter te verbinden met de Nederlandse samenleving. Daarnaast vinden de moeders het belangrijk dat hun kinderen (met name als ze tussen de 1 en 2 jaar oud zijn) op deze manier andere kinderen kunnen ontmoeten en kunnen samenspelen. Overigens is – op die locaties waar er een groepsaanbod is – de keuze voor wel of niet deelnemen aan een groep altijd aan de moeder zelf. In een klein aantal gevallen zullen moeders zowel thuis bezocht worden als aan een groep deelnemen.

Voor de vrijwilligster

Een van de uitdagingen van de vrijwilligster is om samen met de MIM-moeder na te gaan hoe ze haar netwerk kan uitbreiden. Het bestaan van een ontmoetingsgroep kan een goede eerste stap zijn om hieraan te werken. Op deze manier kunnen de ontmoetingsgroep en de bezoeken van de vrijwilligster elkaar versterken. Soms kan een vrijwilligster de MIM-moeder ook met een geruster hart loslaten als ze weet dat de moeder naar de ontmoetingsgroep kan komen.

Voor de (jgz-)organisatie

Een sociaal netwerk is een belangrijke beschermende factor voor gezinnen. Het kan voorkomen dat problemen ontstaan of erger worden. Op deze manier dragen de ontmoetingsgroepen bij aan de preventieve functie van de jgz of het CJG in de wijk. Daarnaast kan de organisatie aan de MIM-ontmoetingsgroepen op een 'vrijblijvende' manier bepaalde voorlichtingsinformatie over opvoeden/opgroeien of andere onderwerpen doorgeven, zodat in één keer verschillende moeders uit deze doelgroep worden bereikt. De groepen kunnen ook een vindplaatsfunctie vervullen: er komen soms signalen naar voren over bijvoorbeeld ontbrekende voorzieningen in de wijk of behoefte aan bepaalde informatie bij de ouders. Het CJG kan dan nagaan hoe het op deze vragen en behoeften kan inspelen.

Tips voor coördinatoren

- Zoals in het vorige hoofdstuk al is gezegd: de vraag van de ouder is leidend bij de overweging of en waar je het standaardaanbod van MIM moet uitbreiden. Als MIM-moeders aangeven behoefte aan groepsbijeenkomsten te hebben, moet je serieus bekijken of en hoe je hieraan tegemoet kan komen. Ontmoetingsgroepen kunnen voor ouders heel goede manieren zijn om ervaringen uit te wisselen, betrokkenheid op elkaar te vergroten en een sociaal netwerk te versterken.
- Ga daarbij na of groepsbijeenkomsten het beste vanuit MIM georganiseerd kunnen worden of dat je op dit gebied een samenwerking met andere programma's kunt zoeken. Oriënteer je daarbij ook op programma's voor het versterken van sociale netwerken van ouders, zoals activiteiten van de Family Factory binnen CJG's.¹⁰
- Als je zelf ontmoetingsgroepen organiseert, denk dan van tevoren goed na over het doel, de doelgroep en de frequentie.
- Bedenk ook wat je vanuit MIM of vanuit je organisatie (bijvoorbeeld het CJG) kunt doen met sociale media.
- Laat vrijwilligsters een belangrijke rol spelen in het organiseren en begeleiden van deze groepen. Dit draagt ook bij aan de laagdrempeligheid van de groepen. Vrijwilligsters kunnen na verloop van tijd ook zelf ervaring opdoen in het voorbereiden en begeleiden van groepen en hierin zelfstandig opereren.
- Ook bij groepen die geheel door vrijwilligsters worden gerund, is het goed om als coördinator af en toe aanwezig te zijn, als is het maar kort, om je betrokkenheid en interesse kenbaar te maken. Hierdoor voelen ook de begeleidsters zich meer serieus genomen.
- Zorg dat er naast de ontmoetingsgroepen ook mogelijkheden voor individuele ondersteuning zijn. Immers, niet iedereen voelt zich thuis in een groep en niet alle vragen en/of problemen zijn geschikt om in een ontmoetingsgroep te bespreken.

¹⁰ Voor meer informatie over de *Family Factory* zie www.familyfactory.nu.

6 Begeleiding van vrijwilligsters is cruciaal

In MIM worden ervaren moeders ingezet die hun werk doen op vrijwillige basis. Daar is voor gekozen omdat de afstand tussen de MIM-moeder en de vrijwilligster wordt verkleind door het vrijwillige karakter. De voorbereiding en begeleiding van vrijwilligsters is een belangrijk onderdeel van MIM en cruciaal om de vrijwilligsters in staat te stellen om hun taken uit te voeren.

Hoe gebeurt dit binnen MIM?

In de handleiding voor MIM-coördinatoren (De Graaf en Anthonijsz, 2003) wordt uitgebreid aandacht besteed aan zowel de voorbereiding als de begeleiding van vrijwilligsters. Over beide onderwerpen hebben we hieronder een aantal korte citaten opgenomen uit de handleiding:

‘U kunt de vrijwilligsters op twee manieren voorbereiden op hun taak in MIM: individueel of in een groep. In beide gevallen bestaat de voorbereiding uit het geven van informatie over MIM en het bespreken van vaardigheden en houdingsaspecten die nodig zijn bij het brengen van de huisbezoeken. De vrijwilligsters leren hoe zij hun eigen ervaringen kunnen gebruiken bij de ondersteuning van de MIM-moeders. Belangrijke aspecten van de voorbereiding zijn het uitwisselen van ervaringen en het oefenen van vaardigheden. U kunt bij de voorbereiding ervaren moeders inschakelen, zij kunnen informatie uit de praktijk geven en met hun ervaring deelnemen aan rollenspellen.’

‘Tip: om de vrijwilligsters goed voor te bereiden en te begeleiden voert u zelf als vrijwilligster het programma uit bij twee MIM-moeders. U doet ervaring op met de praktijk van MIM en daardoor kunt u zich verplaatsen in de situatie van de vrijwilligsters. Zorg ervoor dat u al twee MIM-moeders bezoekt op het moment dat u met de voorbereiding van de vrijwilligsters begint.’

‘De begeleiding van vrijwilligsters bestaat uit individuele begeleidingsbezoeken en maandelijkse groepsbijeenkomsten. De individuele begeleiding is begeleiding op maat. Het uitgangspunt voor de begeleidingsgesprekken zijn ervaringen van de individuele vrijwilligster met de huisbezoeken. De MIM-coördinator begeleidt de vrijwilligster maandelijks, meestal bij de vrijwilligster thuis. Tijdens de groepsbijeenkomsten voor de vrijwilligsters staan hun ervaringen met MIM centraal. De vrijwilligsters kunnen hun ervaringen met het programma delen. Daarnaast krijgen zij informatie over ontwikkelingen binnen de organisatie en inhoudelijke informatie.’

Waar in de coördinatorenhandleiding (De Graaf en Anthonijsz, 2003) wordt uitgegaan van ofwel drie individuele voorbereidingsbijeenkomsten ofwel vier groepsbijeenkomsten, zien we daarnaast in de praktijk dat hieraan ook de variant is toegevoegd waarin deelnemers voor zowel MIM als *Home-Start* worden getraind (zie ook hoofdstuk 3). In dat geval bestaat de training uit zes dagdelen. Ook wat betreft de begeleiding zien we variaties. Maandelijks individueel en groepscontact blijkt niet altijd haalbaar. Iedere coördinator heeft daar een eigen weg in gevonden door middel van een aangepaste frequentie van groepsbijeenkomsten, begeleidingsgesprekken op het consultatiebureau en naast persoonlijk individueel contact, ook contact per e-mail en telefoon. Groepsbijeenkomsten blijven echter belangrijk. Zo worden in Den Haag Escamp ongeveer eenmaal per twee maanden themabijeenkomsten en workshops voor vrijwilligsters georganiseerd. De vrijwilligsters geven zelf te kennen waaraan ze behoefte hebben. Naast het delen van ervaringen en begeleiding door de

coördinator, wordt er vaak ook een inhoudelijk thema besproken in de bijeenkomsten, zoals gespreksvaardigheden, sociale kaart, EHBO, veiligheid rondom het huis, goed voor jezelf zorgen als ouder, en spelen en lezen met je kind.

Wat levert het op?

Voor moeders

Voor een moeder is het heel fijn als ze wordt ondersteund door een vrijwilligster die goed kan luisteren en werkt volgens de MIM-principes. Ondersteuning van hoge kwaliteit kan ertoe leiden dat ze meer positieve opbrengsten van MIM ervaart. Soms vinden themabijeenkomsten voor vrijwilligsters plaats waarvoor ook aan MIM deelnemende moeders worden uitgenodigd. Het is voor de moeders prettig om informatie en ervaringen te kunnen delen over onderwerpen als huilbaby's, of peuters 'lief maar lastig'.

Voor vrijwilligsters

Door de voorbereiding en begeleiding zijn de vrijwilligsters goed toegerust voor de huisbezoeken. Zij voelen zich gesteund in hun werk. Tijdens themabijeenkomsten krijgen ze veel informatie over actuele onderwerpen en kunnen ze ervaringen uitwisselen. Bovendien krijgen ze ook meer zelfvertrouwen door de feedback van de andere vrijwilligsters en de coördinator.

Voor de (jgz-)organisatie

Goed opgeleide en goed begeleide vrijwilligsters kunnen hun taken beter uitvoeren en zorgen dus ook voor meer resultaat van MIM.

Tips voor coördinatoren

- Bereid de vrijwilligsters goed voor op hun taken. Succesvolle elementen in de voorbereiding zijn: veel contactmomenten, veel (groepsgewijze) oefeningen en werkvormen, en contact met andere vrijwilligsters.
- Ga in de voorbereiding ook goed na hoe vrijwilligsters hun eigen rol willen invullen en welk 'aanbod' zij vanuit MIM willen doen aan MIM-moeders. Wanneer, hoe vaak en waarvoor zijn ze beschikbaar, wat denken ze te bieden te hebben, waar liggen hun grenzen?
- Begeleid de vrijwilligsters zowel individueel als groepsgewijs.
- Vraag de vrijwilligsters waaraan zij behoefte hebben wat betreft de begeleiding en invulling van de groepsbijeenkomsten.
- Blijf de vrijwilligsters goed en regelmatig monitoren, om te zien hoe zij de huisbezoeken uitvoeren en of dit zowel voor de moeder als voor henzelf goed verloopt.
- In de begeleiding van de vrijwilligsters kunnen dezelfde principes worden toegepast als in de begeleiding door de vrijwilligsters van de moeders. Dat wil zeggen: luisteren, tijd geven voor reflectie, bevestigen, stimuleren, en feedback geven met respect voor eigen keuzes. MIM bevordert zo ook de eigen kracht van de vrijwilligsters!
- Maak gebruik van een checklist voor het voeren van begeleidingsgesprekken met vrijwilligsters en van een evaluatieformulier voor vrijwilligsters die deelname aan MIM beëindigen. Hiervoor zijn formats te vinden in de coördinatorenhandleiding (De Graaf en Anthonijsz, 2003), maar inmiddels zijn er bij de diverse uitvoerende organisaties ook aangepaste versies voorhanden.

Literatuur

- Egten, C. van, E. Zeijl, S. de Hoog, C. Nankoe & E. Petronia (2008). *Gezinnen van de toekomst: opvoeding en opvoedingsondersteuning*. Den Haag: E-Quality en SCP.
- Graaf, Y. de en I. Anthonijsz (2003). *Met moeders samen. Handleiding voor MIM-coördinatoren*. Utrecht: NIZW/Samenwerkingsverband MIM.
- Hanrahan-Cahuzak, M. (2002). *Mum to Mum: an evaluation of a community based health promotion program for first-time mothers in the Netherlands*. Proefschrift. Wageningen: Universiteit van Wageningen.
- Haren, J. van (2011). *Ondersteuners ondersteund. De link tussen de uitvoering van Moeders Informeren Moeders door coördinatoren en de geboden opvoedingsondersteuning*. Masterthesis Universiteit van Amsterdam.
- Johnson, Z., B. Molloy, E. Scallon, P. Fitzpatrick, B. Rooney, T. Keegan, P. Byrne (2000). Community Mothers Programme: Seven Year Follow-Up of a Randomised Controlled Trial of Non-Professional Intervention in Parenting. *Journal of Public Health Medicine*, 22, 337-342.
- Kalthoff, H., K. Okma, M. van Bommel en J. de Wit (illustraties) (2011). *Opgroeien en opvoeden in beeld. Beeldmateriaal voor pedagogische gesprekken*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Wolf, E. (1995). *Met steun van een moeder. Actiebegeleidend onderzoek van het programma 'Moeders informeren moeders'*. Utrecht: NIZW.

Bijlage

Beschrijving van *Moeders Informeren Moeders* (MIM)

Samenvatting

Moeders Informeren Moeders (MIM) geeft opvoedingsondersteuning, gezondheidsvoorlichting en een steuntje in de rug aan moeders van met name een eerste kind: de MIM-moeders. *Moeders Informeren Moeders* heeft onder meer tot doel het zelfvertrouwen, de zelfredzaamheid en het zelfzorgvermogen van de MIM-moeders te vergroten en hun sociale netwerk te versterken. Ervaren moeders gaan maandelijks op bezoek bij de MIM-moeders en praten met hen over de opvoeding en verzorging tot het kind 18 maanden oud is.

MIM bestaat al 20 jaar in Nederland. Het is te beschouwen als een voorbeeld van een programma dat de ‘pedagogische civil society’ versterkt en past dan ook goed in het pakket aan opvoedingsondersteuning dat in het centrum voor jeugd en gezin wordt geboden. MIM kan door informele zorg en het creëren van onderlinge betrokkenheid helpen de eigen kracht van opvoeders te versterken. Onderzoek bevestigt dat de zelfredzaamheid en ervaren opvoedingscompetentie van MIM-moeders toeneemt en dat zij meer en bewuster aandacht hebben voor de ontwikkeling van hun kind. Bovendien slaagt het programma er jaar na jaar goed in om allochtone moeders te bereiken. MIM draagt een wezenlijk steentje bij aan de bevordering van de maatschappelijke participatie van deze doelgroep.

Informatie over MIM

Voor wie?

Moeders Informeren Moeders is met name bedoeld voor moeders die voor de eerste keer een kind hebben gekregen en waarvan de baby tussen de 0 en 18 maanden oud is, de MIM-moeders. MIM is er bijvoorbeeld voor moeders die onzeker zijn over de opvoeding, weinig steun uit hun omgeving ervaren, behoefte hebben om hun ervaringen te delen of zich geïsoleerd voelen. Kortom, moeders die een steuntje in de rug kunnen gebruiken. Het programma geeft speciale aandacht aan allochtone moeders, moeders zonder toereikend sociaal netwerk, tienermoeders en moeders die tijdens of na de zwangerschap problemen hebben met hun eigen gezondheid en ontwikkeling of die van hun baby.

Door wie?

De ondersteuning aan de MIM-moeders wordt geboden door ervaren en getrainde moeders die op vrijwillige basis meewerken aan *Moeders Informeren Moeders*. De vrijwilligsters worden begeleid en ondersteund door een coördinator. Deze begeleiding bestaat uit individuele gesprekken en themabijeenkomsten, waarin ook aandacht wordt besteed aan inhoudelijke scholing en het leren van vaardigheden. Voor menig vrijwilligster is het werk voor *Moeders Informeren Moeders* een opstap naar andere activiteiten buitenshuis, zoals een studie of een baan.

Methodiek

MIM is een methodiek die aansluit bij de belevingswereld van moeders. Het is een ‘voor-en-door’-methode, die berust op de ervaringsdeskundigheid van de vrijwilligsters. Deze gaan maandelijks op bezoek bij de moeders. Ze kunnen ook andere gezamenlijke activiteiten ondernemen als een MIM-moeder daar behoefte aan heeft, bijvoorbeeld een bezoek aan de bibliotheek of het buurthuis. Op verschillende locaties worden er ook ontmoetingsgroepen voor MIM-moeders georganiseerd om hun sociale netwerk in de buurt te vergroten.

In de huisbezoeken draait alles om de ervaring van de moeder met haar baby. Doordat de vrijwilligster en MIM-moeder qua ervaring, opleiding en/of milieu zo veel mogelijk dezelfde achtergrond delen, spreken zij letterlijk en figuurlijk vaak dezelfde taal. Voor onervaren moeders verlaagt dat de drempel om deel te nemen en op een gelijkwaardige manier ervaringen uit te wisselen. Daardoor kunnen de ervaren vrijwilligsters in MIM de moeders stimuleren om zelf keuzes te maken in de verzorging en opvoeding van hun kind.

Uitvoering

Een actueel overzicht van de locaties waar MIM momenteel wordt uitgevoerd, vindt u op www.moedersinformeremoeders.nl. De organisaties die *Moeders Informeren Moeders* uitvoeren vormen samen met het Nederlands Jeugdinstituut het Samenwerkingsverband Moeders Informeren Moeders. Doel van deze samenwerking is de belangen van het programma *Moeders Informeren Moeders* te behartigen en de voortgang van de implementatie ervan te bewaken en te stimuleren. Daarnaast heeft het samenwerkingsverband tot doel om de inhoud van *Moeders Informeren Moeders* te beheren en verder te ontwikkelen.

Onderzoek en resultaten

Verschillende internationale onderzoeken naar opvoedingsondersteuning en gezondheidsvoorlichting benadrukken de potentie van huisbezoeken door getrainde vrijwilligsters. Uit Nederlands onderzoek naar MIM (Wolf, 1995; Hanrahan, 2002) blijkt dat:

- de zelfredzaamheid en ervaren opvoedingscompetentie van MIM-moeders toeneemt en dat zij meer en bewuster aandacht hebben voor de ontwikkeling van hun kind;
- de vrijwilligsters zelfredzamer zijn geworden, wat zich uit in grotere deelname aan scholing en (vrijwilligers)werk;
- het programma door vrijwilligsters, MIM-moeders en professionals positief gewaardeerd wordt.

Uit internationaal effectonderzoek blijkt dat er ook op langere termijn positieve resultaten worden bereikt met het *Community Mothers Programme*, het programma waarop MIM is gebaseerd. Zeven jaar na het programma zijn er nog steeds positieve effecten op de opvoedingsvaardigheden van de moeders te zien. Zij hebben meer zelfvertrouwen en zij hebben ook vaker strategieën ontwikkeld om conflicten met hun kinderen op te lossen. Bovendien lezen zij meer, bezoeken zij vaker de bibliotheek en hebben zij betere eetgewoontes dan de moeders in de controlegroep (Johnson e.a., 2000).

Meer informatie over MIM vindt u op www.moedersinformeremoeders.nl.

Het Nederlands Jeugdinstituut: hét expertisecentrum over jeugd en opvoeding

Het Nederlands Jeugdinstituut is het landelijk kennisinstituut voor jeugd- en opvoedingsvraagstukken. Het werkterrein van het Nederlands Jeugdinstituut strekt zich uit van de jeugdgezondheidszorg, opvang, educatie en jeugdwelzijn tot opvoedingsondersteuning, jeugdzorg en jeugdbescherming evenals aangrenzende werkvelden als onderwijs, justitie en internationale jongerenprojecten.

Missie

De bestaansgrond van het Nederlands Jeugdinstituut ligt in het streven naar een gezonde ontwikkeling van jeugdigen, en verbetering van de sociale en pedagogische kwaliteit van hun leefomgeving. Om dat te kunnen bereiken is kennis nodig. Kennis waarmee de kwaliteit en effectiviteit van de jeugd- en opvoedingssector kan verbeteren. Kennis van de normale ontwikkeling en opvoeding van jeugdigen, preventie en behandeling van opvoedings- en opgroei problemen, effectieve werkwijzen en programma's, professionalisering en stelsel- en ketenvraagstukken. Het Nederlands Jeugdinstituut ontwikkelt, beheert en implementeert die kennis.

Doelgroep

Het Nederlands Jeugdinstituut werkt voor beleidsmakers, staffunctionarissen en beroepskrachten in de sector jeugd en opvoeding. Wij maken kennis beschikbaar voor de praktijk, maar genereren ook kennisvragen vanuit de praktijk. Op die manier wordt een kenniscyclus georganiseerd, die de jeugdsector helpt het probleemoplossend vermogen te vergroten en de kwaliteit en effectiviteit van de dienstverlening te verbeteren.

Producten

Het werk van het Nederlands Jeugdinstituut resulteert in uiteenlopende producten zoals een infolijn, websites, tijdschriften, e-zines, databanken, themadossiers, factsheets, diverse ontwikkelings- en onderzoeksproducten, trainingen, congressen en adviezen.

Meer weten?

Wilt u meer weten over het Nederlands Jeugdinstituut of zijn beleidsterreinen, dan kunt u terecht op onze website www.nji.nl.

Wilt u op de hoogte blijven van nieuws uit de jeugdsector? Neem dan een gratis abonnement op onze digitale *Nieuwsbrief Jeugd*.